

АГРОТУРИСТИЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ШЛЯХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Н.А. Герасимчук, кандидат економічних наук

Висвітлюється роль та значення агротуристичного підприємництва як засобу розвитку сільських територій в умовах економічної кризи. Наведено нові аргументи на користь агротуристичної діяльності у поєднанні з сільськогосподарською діяльністю та кооперативним рухом.

Агротуристичне підприємництво, розвиток сільських територій, економічний розвиток.

В умовах ринкової економіки важливим є збереження трудового потенціалу на селі. Однак, за даними Держкомстату, продовжують зберігатись негативні тенденції щодо зменшення чисельності зайнятого сільського населення. Так, у 2007 році чисельність складала 6,595 млн. осіб, у 2008 році – 6,555 млн. осіб, у 2009 році – 6,506 млн. осіб [2].

Сільськогосподарське виробництво, яке є основним видом діяльності особистих селянських, фермерських господарств, залежить від природно-кліматичних умов, характеризується нестабільністю цін на продукцію та доходів, що негативно впливає на економічний стан сільських територій та унеможливорює створення критичної маси для структурних перетворень.

Ведення агротуристичної діяльності додатково до основної сільськогосподарської дає можливість особистим селянським, фермерським господарствам розширити сферу застосування праці у сільській місцевості, отримувати стабільний дохід, що, в свою чергу, сприяє підвищенню життєвого рівня сільського населення. Саме тому набуло актуальності додаткового вивчення правових, організаційних та соціально-економічних питань, пов'язаних із здійсненням агротуристичної діяльності особистих селянських та фермерських господарств у сфері аграрного туризму, та залучення сільського населення до цього виду діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема розвитку підприємництва загалом і агротуристичного підприємництва зокрема знайшла широке відображення в зарубіжній економічній літературі, зокрема в працях Х. Ансоффа, Л.Возньяка, П. Друкера, Я.Клісінського, В.Кетлінського, Дж. Мілля, Ф. Хаска, Й. Шумпетера, К.Фірлея та ін. Виникнення, функціонування і розвиток підприємництва в галузі стали предметом дослідження сучасних вітчизняних економістів-аграрників – В.Збарського, В. Зіновчука, М.Ільчука, В. Липчука, Ю. Лупенка, М. Маліка, В.Мацибори, П. Саблука, та ін. На фоні величезного масиву наукових опрацювань зарубіжних авторів українські дослідження діяльності агротуристичного підприємництва та управління процесами в ньому мають менший обсяг в загальному переліку, що спричинено досить вузьким колом науковців, що здійснюють дослідження в цьому напрямку.

Проте динамічні зміни умов проживання та господарювання на селі і в сільському господарстві вимагають постійного вдосконалення основних

характеристик розвитку методологічних засад і практики функціонування сільськогосподарських підприємств. Зокрема, все більшої уваги потребує вирішення проблем, пов'язаних зі диференціюванням діяльності малих сільськогосподарських підприємств в бік все подальшого відходу від сільськогосподарського виробництва, обґрунтуванням стратегій їх подальшого розвитку, пошуком ринкових ніш і позиціонуванням у них, використанням ринкових інструментів підтримки малого підприємництва на різних рівнях.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є визначення шляхів та напрямків розвитку агротуристичного підприємництва в малих сільськогосподарських підприємствах як засобу створення критичної маси для економічних перетворень сільських територій.

Наукова основа дослідження для авторів були сучасні наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та наші дослідження в малих сільськогосподарських підприємствах Полтавської області (Україна) та штату Міссурі (США).

Виклад основного матеріалу. В останні роки в сільській місцевості найбільш руйнівною проблемою для місцевої економіки є проблема безробіття. Станом на 01.01.2010 року перебувало на обліку в центрах зайнятості 211 750 осіб-безробітних, які проживають у сільській місцевості. Станом на 01.02.2010 року навантаження на одне вільне робоче місце складало 49 осіб [2]. Також зостається найнижчою по галузях економіки зарплата в агропромисловому комплексі.

Сільськогосподарське виробництво, яке є основним видом діяльності в сільській місцевості, залежить від природно-кліматичних умов, характеризується нестабільністю цін на продукцію та доходів, що впливає на його інвестиційну привабливість. Ведення агротуристичної діяльності додатково до основної (сільськогосподарської) дає можливість особистим селянським та фермерським господарствам, сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам розширити сферу застосування праці, отримувати стабільний дохід, що, в свою чергу, сприяє підвищенню життєвого рівня сільського населення.

Для розвитку сільського туризму в Україні є необхідні передумови: унікальна історико-етнографічна спадщина українських сіл, багаті рекреаційні ресурси, екологічна чистота сільської місцевості, відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів, наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів, традиційна гостинність господарів та доступна ціна за відпочинок тощо. За оцінками фахівців Інституту економіки НАН України, з 6,3 млн приватних житлових будинків у сільській місцевості майже мільйон може бути використано на ринку сільського туризму. В Україні налічується близько 1000 агроосель, які протягом року приймають туристів, у тому числі й іноземних [5]. Агротуризм може бути надзвичайно важливим економічним фактором розвитку для сільських територій, особливо тих, де нераціонально та неможливо розвивати сільське господарство. До того ж, розвиток агротуризму не потребує надто великих капіталовкладень, стимулює сільські громади приділяти більше уваги благоустрою сіл, реформуванню транспортної інфраструктури, відновленню роботи місцевих закладів культури, забезпеченню екологічної чистоти довкілля тощо. Проте реалізація багатого потенціалу агротуризму в Україні, його розвиток як провідного виду туристичної галузі гальмується через відсутність належного нормативно-правового забезпечення. Оскільки в законодавстві відсутнє визначення

агротуризму, умов провадження агротуристичної діяльності, у осіб, які хочуть започаткувати таку діяльність, виникає ряд проблем, зокрема, з контролюючими органами. Неможливим є також вирішення питання надання державної підтримки особистим селянським та фермерським господарствам, сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам для ведення агротуристичної діяльності.

В зв'язку з вищезазначеним особисті селянські та фермерські господарства на сьогодні не використовують в повній мірі можливість займатися агротуристичною діяльністю.

Вирішення вищезазначених правових колізій в українському законодавстві на сьогодні успішно здійснюється. Так, розроблений Міністерством аграрної політики України і поданий до Верховної Ради України проект Закону України «Про сільський аграрний туризм» [5], який був створений на базі багаторічних напрацювань Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, та Професійної спілки працівників агропромислового комплексу України. Важливою рисою даного документу є те, що на відміну від попереднього проекту «Про сільський зелений туризм» [6], цей проект регулює саме агротуристичну діяльність як діяльність особистого селянського господарства чи фермерського господарства, сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, спрямована на задоволення потреб туристів та надання їм агротуристичних послуг, тобто агротуризм є додатковою діяльністю до основної. Таким чином, спрощуються правові засади ведення такої діяльності, адже виконуючи функції допоміжної діяльності, вона не змінює загальну схему оподаткування малих сільськогосподарських підприємств.

Питання оподаткування в сучасних реаліях стало особливо гостро в умовах прийняття нового Податкового кодексу. Усі зміни, (а особливо – зміни у законодавстві) спричиняють ризик для господарюючих суб'єктів. Хоча в проекті вищезгаданого закону пропонується звільнення від оподаткування як підприємницької агротуристичної діяльності при кількості ліжок-місць у сільській садибі не більше дев'яти, ця норма поки що, на відміну від кодексу, ще не діє. Оподаткування підприємницької діяльності в новому податковому законодавстві досить жорстке, режим найбільшого сприяння відійшов у минуле. Виключення з цього правила на сьогодні мають тільки сільськогосподарські підприємства з пільговим режимом оподаткування – сплатою фіксованого сільськогосподарського податку, за умов, якщо така діяльність складає не менш як 75 % всієї діяльності підприємства [3]. Якщо раніше агротуристичне підприємство ще можна було створювати на базі єдиного податку без зв'язку з сільськогосподарським виробництвом, то в сьогоденні це виробництво є «парасолькою» для агротуристичного підприємства, яке використовується для полегшення податкових тягарів. Але оскільки диверсифікувати свою діяльність настільки радикально сільськогосподарські виробники практично не можуть (про що свідчить досвід фермерів Полтавської області), найбільш реальним втіленням поєднання агротуристичної і сільськогосподарської діяльності є вже підзабута кооперація. Агротуристичні послуги можуть надаватися на базі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, членами яких є власники та члени сім'ї особистого селянського господарства, фермерського господарства та місцеві мешканці [8]. При створенні кооперативу, на відміну від додаткового до сільськогосподарської діяльності виду послуг, створюються свій особливий

режим оподаткування, оскільки споживчі кооперативи за своїм визначенням є некомерційними організаціями [1]. Перспективи таких об'єднань останнім часом окреслив Міністр аграрної політики та продовольства України Микола Присяжнюк на обласній нараді «Стан і перспективи розвитку АПК Сумської області», в якій він запевнив, що роль та значення Укоопспілка як двигуна розвитку сільських територій буде повернуто, як це відбувалося двадцять років тому [7]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вияснення питання про роль і місце агротуризму в формуванні підприємництва на селі має не тільки науково-теоретичний, але і суто практичний характер. Наприклад, для вироблення нових законодавчих актів в царині туризму, діяльності екологічних організацій, освітянській практиці тощо. Головним двигуном роботи по активізації агротуристичного підприємництва є дорадчі служби, які тільки починають створюватися, а головним стимулом є фактична ліквідація спрощеної системи оподаткування новим Податковим кодексом з єдиною оазою – сільськогосподарське виробництво та вже забуті кооперативи. Агротуризм як осередок підприємництва на селі вводить в свою орбіту активних, економічно мислячих людей, створює середній клас на селі, який в свою чергу є запорукою економічної і політичної стабільності суспільства. Завдяки агротуризму зменшується безробіття, що знімає соціальну напругу в суспільстві, створюються мотиваційні чинники для творчої праці на селі. Останнім в списку, але не по значенню є те, що агротуризм стає міжнародним феноменом – зміцнює зв'язки в сфері туризму не тільки на теренах України, але і за її межами, сприяє інвестуванню зарубіжних фірм в сільське господарство України.

Список літератури

1. Ареф'єва О.В. Управління формуванням підприємництва./ Ареф'єва О.В., Герасимчук Н.А. – К., 2006. – 226 с.
2. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Податковий кодекс України : [Текст] Голос України №№ 229-230. – С.5-62
4. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : [Текст] закон України [прийнятий 17.06.04: чинний з 01.01.05] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1807-15>.
5. Про сільський аграрний туризм [Текст] : проект Закону України. [Електрон. ресурс] // Міністерство аграрної політики: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?8602>.
6. Про сільський та сільський зелений туризм [Текст]: проект Закону України [подано 23.10.03]. [Електрон. ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. Законотворча діяльність Верховної Ради України. Законопроекти. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=16117.
7. Прес-служба Мінагропроду, 25.02.2011
8. Gospodarstwa agroturystyczne : [Текст] Raport z badań przeprowadzonych przez Studenckie Koło Naukowe Reklamy Wydziału Zarządzania i Marketingu Politechniki Rzeszowskiej. –Rzeszów, 2000. – 250 s.
9. Meyers, W.H. Impacts of the Global Economic and Financial Crisis on Food Security in Eastern Europe and Central Asia // United Nations Conference on Social Impact of the Economic Crisis in Eastern Europe, Turkey and Central Asia, Almaty, Kazakhstan. 7-8 December 2009. – 17 p.

Раскрыта роль и значение агротуристического предпринимательства как средства развития сельских территорий в условиях экономического кризиса. Приведены новые аргументы развития агротуристической деятельности в сочетании с сельскохозяйственной деятельностью и кооперативным движением.

Агротуристическое предпринимательство, развитие сельских территорий, экономическое развитие.

The author in the article considered the role and value of agrotouristic enterprise as the mean of development of rural territories in the conditions of economic crisis. New arguments are given in behalf of agrotouristic activity in combination with agricultural activity and co-operative motion.

Agrotouristic enterpreneurship, development of rural territories, economic development.